

Савченко М.В.

доктор економічних наук, професор,
завідувачка кафедри
міжнародних економічних відносин
Донецький національний університет
імені Василя Стуса,
м. Вінниця, Україна
e-mail: m_savchenko@donnu.edu.ua
ORCID: 0000-0002-9063-3551

Огородник Є.І.

здобувачка вищої освіти спеціальності
«Міжнародні економічні відносини»
Донецький національний університет
імені Василя Стуса,
м. Вінниця, Україна
e-mail: ohorodnyk_i@donnu.edu.ua
ORCID: 0009-0009-8653-3126

Шимко А.-М.В.

здобувачка вищої освіти спеціальності
«Міжнародні економічні відносини»
Донецький національний університет
імені Василя Стуса,
м. Вінниця, Україна
e-mail: shymko.a@donnu.edu.ua
ORCID: 0009-0009-0929-8994

**ВІЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ЗОНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ
КРАЇНИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УКРАЇНІ**

Savchenko Maryna

Doctor of Economics, Professor,
Head of the Department of international economic relations
Vasyl' Stus Donetsk National University,
Vinnytsia, Akademika Yanhelia, str. 4, 21001
e-mail: m_savchenko@donnu.edu.ua
ORCID: 0000-0002-9063-3551

Ohorodnyk Elizaveta

obtaining higher education
specialty «International Economic Relations»
Vasyl' Stus Donetsk National University,
Vinnytsia, Akademika Yanhelia, str. 4, 21001
e-mail: ohorodnyk_i@donnu.edu.ua
ORCID: 0009-0009-8653-3126

Shymko Anna Maria

obtaining higher education
specialty «International Economic Relations»
Vasyl' Stus Donetsk National University,
Vinnytsia, Akademika Yanhelia, str. 4, 21001
e-mail: shymko.a@donnu.edu.ua
ORCID: 0009-0009-0929-8994

FREE ECONOMIC ZONES AS A TOOL FOR THE ECONOMIC RECOVERY OF THE COUNTRY: FOREIGN EXPERIENCE AND PROSPECTS IN UKRAINE

Анотація. У статті розглянуто теоретичні та практичні аспекти використання ВЕЗ як інструменту економічного відновлення країни. Дослідження проведено на основі зарубіжного досвіду та перспектив в Україні. Для досягнення мети та вирішення завдань дослідження проаналізовано досвід країн, що вже успішно використовують вільні економічні зони для стимулювання економіки, такі як Китай, Індія, США, Польща та ін. Аналізуючи зарубіжний досвід, визначено моделі створення та функціонування вільних економічних зон, їхні переваги та недоліки. Розглянуто питання, пов'язані з ефективністю використання вільних економічних зон для приваблення іноземних інвестицій та підтримки експортного потенціалу країни. Особливу увагу приділено перспективам створення вільних економічних зон в Україні та їх можливому впливу на розвиток економіки країни. Розглянуто імовірні обмеження та ризики, пов'язані зі створенням вільних економічних зон в Україні, а також потенційні шляхи їх подолання. Досліджено особливості правового регулювання вільних економічних зон в Україні, їх фінансові та податкові аспекти, механізми привабливості для інвесторів та потенційні шляхи підвищення ефективності функціонування вільних економічних зон в Україні. Обґрунтовано, що Україна має усі передумови для відновлення, використовуючи діючі та створюючи нові вільні економічні зони через вигідне геополітичне та географічне розташування, розвинену транспортну інфраструктуру та природні й ресурсні можливості. Вказано на те, що є кілька проблем, що можуть завадити ефективному використанню цього інструменту: небалість з боку держави, недостатнє фінансування, відсутність чіткої операційної структури і необґрунтований вибір місць для розташування ВЕЗ.

Ключові слова: вільні економічні зони, класифікація ВЕЗ, економічне відновлення, зарубіжний досвід, ВЕЗ України, інвестиції.

Annotation. The article examines the theoretical and practical aspects of the use of the FEZs as a tool for economic recovery of the country. The research is conducted on the basis of foreign experience and perspectives in Ukraine. To achieve the goal and solve the tasks of the article, the experience of countries that already successfully use free economic zones to stimulate the economy, such as China, India, the USA, Poland and others, is analyzed. Analyzing foreign experience, models of creation and functioning of free economic zones, their advantages and disadvantages are determined. Issues related to the effectiveness of using free economic zones to attract foreign investments and support the country's export potential are also considered. Special attention is paid to the prospects of creating free economic zones in Ukraine and their possible impact on the development of the country's economy. Possible limitations and risks associated with the creation of free economic zones in Ukraine are considered, as well as possible ways to overcome them. The work examines the peculiarities of the legal regulation of free economic zones in Ukraine, their financial and tax aspects, attractiveness mechanisms for investors, and possible ways to increase the effectiveness of the functioning of free economic zones in Ukraine. The authors substantiate that Ukraine has all the prerequisites for its recovery, using existing and creating new free economic zones due to its favorable geopolitical and geographical location, developed transport infrastructure, and natural and resource opportunities. However, there are several problems that can prevent the effective use of this tool. In particular, it can be negligence on the part of the state, insufficient funding, lack of a clear operational structure and unreasonable choice of places for the location of the EEZ.

Keywords: free economic zones, classification of economic zones, economic recovery, foreign experience, economic zones of Ukraine, investments.

JEL: H54, E62, R58, F29

Постановка проблеми. Вільні економічні зони є важливим інструментом залучення інвестицій та стимулювання економічного розвитку. Це території з особливим статусом, в яких застосовуються спеціальні пільги та надається під-

тримка для бізнесу з метою залучення іноземних інвестицій, збільшення експорту та створення робочих місць.

Україна також активно використовує ВЕЗ як інструмент «...залучення інвестицій та ефективного їх використання, активізації спільно з іноземними інвесторами підприємницької діяльності для збільшення експорту товарів, поставок на внутрішній ринок високоякісної продукції і послуг, впровадження нових технологій, розвитку інфраструктури ринку, поліпшення використання природних, матеріальних і трудових ресурсів, прискорення соціально-економічного розвитку України» [1]. Однак варто зазначити, що досі не було проведено комплексного аналізу ефективності та проблем функціонування ВЕЗ в Україні.

Отже, дослідження проблем і перспектив розвитку ВЕЗ в Україні має велику актуальність, оскільки може сприяти підвищенню інвестиційної привабливості України та швидкому її відновленню з перспективою зростання у майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато вчених, як вітчизняних, так і зарубіжних, займалися питаннями дослідження спеціальних економічних зон.

Вагомий науковий доробок щодо вільних економічних зон в Україні та їхні функції представлено у працях А. Сошникова [2], М. Скиби [3], М. Карліна [4], Ю.В. Войцеховської, А.О. Мавріної, В.В. Войцеховської [5], О.О. Вороніної [6] та інших.

Водночас, попри широке висвітлення проблематики СЕЗ науковцями, тема досі залишається нерозкритою і містить багато дискусійних питань: потребує подальшого ґрунтовного вивчення зарубіжний досвід і перспективи в Україні вільних економічних зон як інструменту економічного відновлення країни.

Мета статті полягає у дослідженні теоретичних засад щодо функціонування ВЕЗ, виявленні проблем та визначенні перспектив створення нових та розвитку вже існуючих ВЕЗ в Україні.

Виклад основного матеріалу. Введення вільної економічної зони — це спосіб забезпечення економічного розвитку певних територій і регіонів, а також зосередження уваги на визначенні спільних пріоритетних економічних завдань, виконанні стратегічних планів та завдань [7].

Вільна економічна зона (ВЕЗ) — це частина території держави, для якої встановлено спеціальний правовий режим економічної діяльності. ВЕЗ створюються, щоб забезпечити позитивні умови для залучення іноземних інвестицій, заохочення підприємництва і зростання експортної діяльності, залучення і впровадження сучасних технологій, розвитку ринкової інфраструктури, раціонального використання природних і трудових ресурсів. ВЕЗ створюють сприятливе економічне та фінансово-валютного середовище для розвитку банківсько-кредитної справи, систем оцінки кредитоспроможності та страхування, що також може бути функцією вільних економічних зон. У країнах з трансформаційною економікою вільні економічні зони відіграють провідну роль в об'єднанні усього грошового комплексу країни до рівня здійснення валютних і зовнішньофінансових операцій, мають риси країн із розвинутою ринковою економікою та стимулюють лібералізацію економіки [8].

Спосіб створення вільних економічних зон полягає у залученні та продажу іноземних інвестицій, активізації спільної підприємницької діяльності з іноземними трейдерами для стимулювання експорту товарів і створення на внутрішньому ринку високоякісних товарів і послуг, впровадження новітніх технологій, ринкових методів господарювання, розвитком інфраструктури, поліпшення використання природних і трудових ресурсів, прискорення соціально-економічного розвитку [9].

Залежно від мети створення та особливості спеціалізації громадських функцій виділяють такі типи вільних економічних зони (рис. 1).

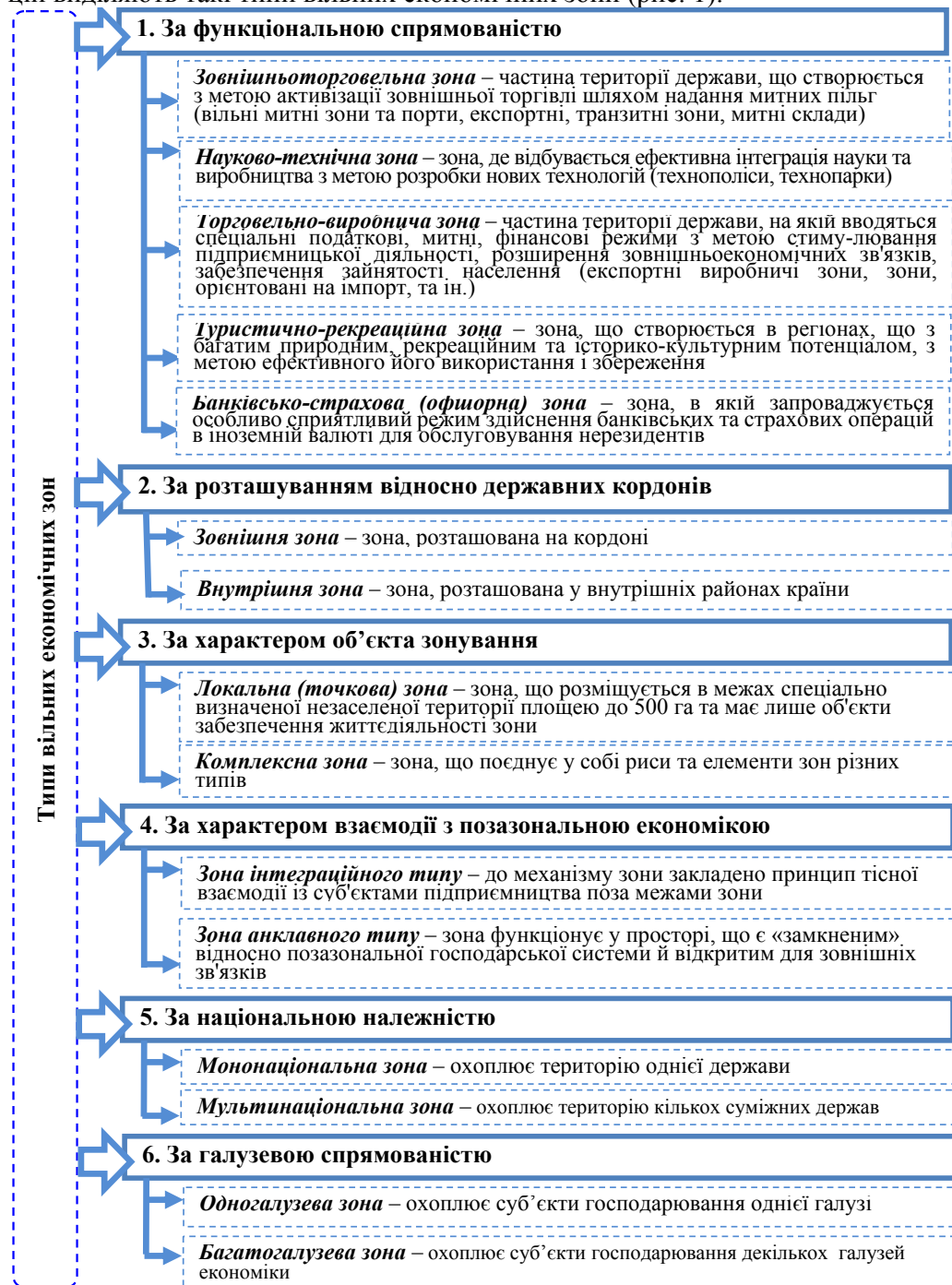

Рис. 1. Класифікація спеціальних (вільних) економічних зон

Джерело: розроблено авторами на основі [7; 10; 11].

Особливу групу вільних економічних зон становлять території, створені для вдосконалення позитивних сфер інтересів (галузей): туристичні (рекреаційні) зони, вільні страхові зони, банківські вільні зони. Зараз переважають комплексні зони, які поєднують всі зазначені вище зони. Створено комплексні території для розвитку окремих галузей виробництва (Польща), відродження окремих територій (США), залучення іноземних інвестицій у фінансову систему, розвитку кредитних, валютних і банківських відносин [8].

Сьогодні вільні або спеціальні економічні зони стали невід’ємним інструментом розвитку більшості країн. На сьогодні їх нараховується понад 4300 у 140 країнах світу (рис. 2), і через них проходить приблизно 20 % світового товарообігу [12]. Станом на 2021 р. 75 % країн світу мають успішний досвід створення спеціальних економічних зон.

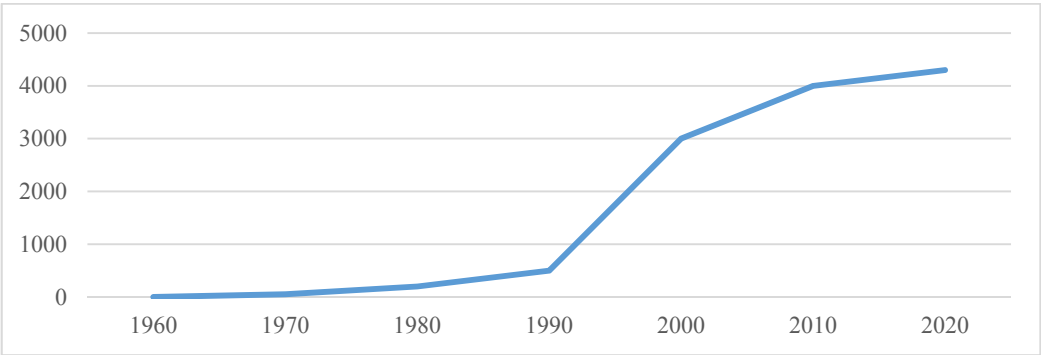

Рис. 2. Кількість спеціальних (вільних) економічних зон за 1960–2020 рр. у світі, од.
Джерело: розроблено авторами на основі [13].

До числа лідерів серед СЕЗ, за даними Global Free Zones of the year 2022, входять зони, показані в табл. 1. За кількістю СЕЗ першість належить Індії та Китаю.

Таблиця 1

ТОП-10 ВІЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН у 2022 р.

Рейтинг	Економічні зони	Спеціалізація	Країна
1	Dubai Multi Commodities Centre (DMCC)	діаманти, криптовалюта та кава	ОАЕ
2	Далянська зона вільної торгівлі	виробництво напівпровідників, виробництва пластин, літєвих батарей, цифрова долина, штучний інтелект	Китай
3	Особлива економічна зона Катовіце	автомобільна промисловість	Польща
4	Хамрія	нафта, газ, морська та транспортна логістика, промисловий парк	ОАЕ
5	Аджман Медіа Сіті	творчий і медійний бізнес	ОАЕ
6	Халіфа (KIZAD)	промислова зона	ОАЕ

Рейтинг	Економічні зони	Спеціалізація	Країна
7	Поморська особлива економічна зона	інформаційно-комунікаційні технології	Польща
8	Особлива економічна зона Лодзь	автоматизація та робототехніка	Польща
9	Вільна зона Cozoi	медико-біологічна галузь	Коста-Ріка
10	Вільний порт Маврикій	транспортна логістика	Маврикія

Джерело: складено авторами на основі [14].

Із топ-10 за 2022 р. 7 зон розташовані або в ОАЕ, або в Польщі — обидві країни були глобальними флагманами щодо використання вільних зон для сприяння економічному розвитку протягом останніх трьох десятиліть.

Правовий режим вільних економічних зон України здебільшого визначається за Законом України «Загальні положення про створення і діяльність вільних (спеціальних) економічних зон» (13.10.1992). Закон регулює порядок створення та ліквідації спеціальних економічних зон України та механізми їх функціонування, загальні правові та економічні основи їх статусу, а також загальні правила, що регулюють відносини суб'єктів господарювання на цих територіях з місцевими ради, державні адміністрації тощо [15].

В Україні перша вільна економічна зона виникла в Одесі, морський порт якої дістав статус вільного. До 2005 р. в Україні було створено 11 вільних економічних зон: Азов, Донецьк, Порт Крим, Рені, Порт Франко, Порт Ковель, Миколаїв, Славутич, Трускавець Курортотоліс, Яворів і Закарпаття (табл. 2).

Таблиця 2

ВІЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ЗОНИ В УКРАЇНІ

№	Назва (місце розташування), термін дії	Площа (га)	Визначений термін діяльності	Фактичний період реалізації проєктів	Обсяг інвестицій, які передбачалося залучити, млн дол.
1.	Славутич (м. Славутич), 22 р.	2000	30.06.1999–01.01.2020	1999–2013	118
2.	Азов (м. Маріуполь), 60 р.	314,8	21.07.1998–21.07.2058	2001–2012	400
3.	Донецьк (м. Донецьк), 60 р.	466	21.07.1998–21.07.2058	2000–2013	500
4.	Закарпаття (Ужгородський та Мукачівський р-ни), 30 р.	737,9	09.01.1999–09.01.2029	1999–2013	1300
5.	Яворів (Яворівський район), 20 р.	116	17.02.1999–01.01.2020	1999–2013	277
6.	Курортотоліс «Трускавець» (м. Трускавець), 20 р.	774	01.01.2000–01.01.2020	2000–2011	100

№	Назва (місце розташування), термін дії	Площа (га)	Визначений термін діяльності	Фактичний період реалізації проєктів	Обсяг інвестицій, які передбачалося залучити, млн дол.
7.	Інтерпорт Ковель (Ковельський район та м. Ковель), 20 р.	56,77	01.01.2000–01.01.2020	н/з	18
8.	Порто-франко (м. Одеса), 25 р.	32,5	01.01.2000–01.01.2025	2001-2013	78
9.	Порт Крим* (м. Керч), 30 р.	27	01.01.2000–01.01.2030	2004-2009	150
10.	Миколаїв (м. Миколаїв), 30 р.	865	01.01.2000–01.01.2030	2001-2009	650
11.	Рені (м. Рені), 30 р.	94,36	17.05.2000–17.05.2030	2001-2013	58

Примітки: * Закон про вільну економічну зону «Крим» втратив чинність.

Джерело: Побудовано на основі чинних нормативно-правових актів щодо ВЕЗ і даних Державної служби статистики України.

У табл. 2 наведено перелік наразі чинних ВЕЗ України (місце розташування), їх площа, визначений термін діяльності, фактичний період реалізації інвестиційних проєктів та мінімальний обсяг інвестиційних проєктів. У дев'яти областях України запроваджено спеціальний режим інвестиційної діяльності (Режим пріоритетного розвитку / ТПР): Чернігівська, Житомирська, Волинська, Луганська, Донецька, Закарпатська, Харківська, Сумська область та АР Крим. Площа режиму ВЕЗ і ТПР становить 6,36 млн га (10,5 % території України, ВЕЗ — 121 тис. га, 0,2 % території; ТПР — 6,239 млн га, 10,3 % території України).

Пріоритетні види економічної діяльності в ВЕЗ і ТПР України: сільське господарство, гірничодобувна промисловість, харчова промисловість, текстильна промисловість, легка та хімічна промисловість, переробка сільськогосподарської продукції, деревина та вироби з неї, електро-, газо- і водопостачання, виробництво будівельних матеріалів, металургія та металообробка, машинобудування. приладобудування. До переваг зовнішньоторговельно-економічного розвитку України для інвесторів належать: звільнення від податку на прибуток підприємств або зниження податку; звільнення від податку на інвестиції, мита та податку на додану вартість при імпорті товарів (крім споживчих) для реалізації інвестиційних проєктів; від примусового продажу валютної виручки, плати за землю та окремих бюджетних коштів, особливий порядок ввезення (вивезення) товарів у спеціальному режимі митної території, на який поширюється сплата ввізного мита та податку на додану вартість.

Однак у березні 2005 р. у новій редакції Закону про Державний бюджет на 2005 р. було скасовано пільги для спеціальних економічних зон, що стало чинником загального погіршення інвестиційної ситуації в країні та викликало різку критику з боку багатьох представників бізнесу [8].

Дослідимо динаміку прямих іноземних інвестицій в Україну за 1995–2022 рр. (рис. 3).

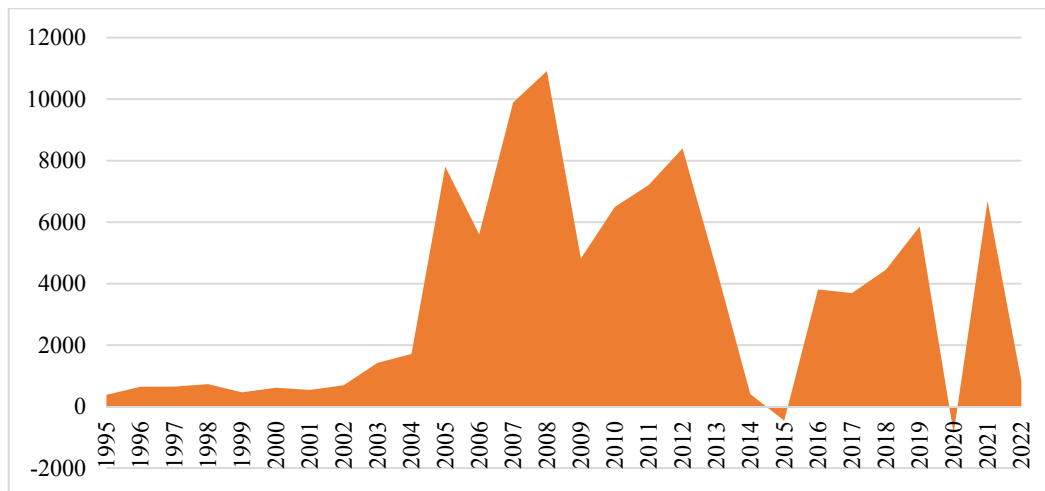

Рис. 3. Динаміка прямих іноземних інвестицій (кумулятивно) в Україну за 1995–2022 рр., млн дол.

Джерело: побудовано на основі даних [15].

За даними рис. 3 чітко простежуються періоди зменшення активності іноземних інвесторів через системну кризу у 2008–2009 рр., через військову агресію РФ та анексію Криму та часткову окупацію Луганської та Донецької областей (2014–2015 рр.), через зміну політичного устрою (2020 р).

Попри те що Україна дуже приваблива для іноземних інвесторів (рис. 4), через наявний потенціал до розвитку, вигідне геополітичне розташування, проте забезпечити зростання активності можливе за рахунок створення умов, зокрема і завдяки відновленню дії вільних економічних зон, бо це шанс країни на швидке поствоєнне відродження.

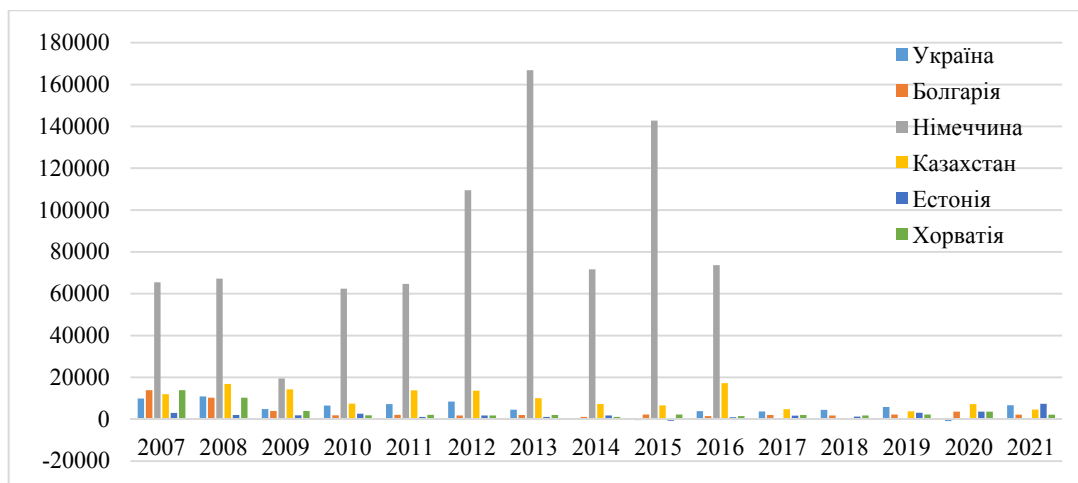

Рис. 4. Обсяг прямих іноземних інвестицій за 2007–2021 рр., млн дол.

Джерело: побудовано на основі даних [15].

Наразі процес створення вільних економічних зон в Україні призупинено. Це пов'язано з нечітким трактуванням сильних і слабких сторін цих регіонів українською владою та керівництвом, а також дуже специфічним ставленням до них міжнародних фінансових організацій. Однією з головних проблем вільних економічних зон в Україні є обмеженість інноваційних можливостей для інвесторів. Інвестори сприймають вільні економічні зони як «податкові гавані» для організованих місцевих бізнес-еліт.

Вільні економічні зони приваблюють іноземних інвесторів ліберальним податковим режимом. Уряд планував, що інвестори вкладуть щонайменше 1,5 млрд дол. через пільговий податковий режим, але, за останніми даними, ці гроші створили 50 тис. робочих місць, а інвестиції не перевищили 500 тис. дол. США [15].

Основними умовами для створення та ефективного функціонування ВЕЗ в Україні є вигідне географічне розташування, зовнішньоекономічні зв'язки, природно-кліматичні умови, значні трудові та природні ресурси. Наявність цих ресурсів дозволить виробляти конкурентоспроможну продукцію, яка користуватиметься попитом на внутрішньому і зовнішньому ринках, що сприятиме підвищенню виробничого потенціалу регіону і прискоренню соціально-економічного розвитку країни загалом.

Відновлення функціонування спеціальних економічних зон в Україні дасть можливість вирішити комплекс економічних і соціальних питань, а саме:

- демографічні питання зайнятості (створення нових можливостей працевлаштування);
- збільшення зовнішньої торгівлі;
- залучення іноземних інвестицій;
- розширення експортної бази;
- ефективне використання всіх видів ресурсів;
- покращити платіжний баланс [17].

Значна частина зовнішньоторговельних відносин припадає на країни, що межують з Україною, а також країни Балтії. Усе це підвищує потенціал економіки щодо інтеграції у світову економіку та виходу на європейський рівень шляхом розвитку економічних зон.

Причиною проблем у створенні, розвитку та діяльності українських вільних економічних зон є недбалість держави. Держава не забезпечує достатнього матеріального фінансування економічної зони, не враховує законодавчі акти, які повинні бути сформульовані для реалізації всіх напрямів й особливостей функцій економічної зони.

Україна так і не створила належних умов для власної інвестиційної привабливості. Так, у 2020 р., за рейтингом легкості ведення бізнесу, Україна зайняла 64 місце зі 190 можливих (рис. 5); у 2021 р. за конкурентоспроможністю — 54 зі 64, а за економічною свободою — взагалі 130 зі 177. Більшість країн-сусідів за цими показниками випереджають Україну.

Складання плану потребує багато часу та коштів та є обов'язковим елементом створення особливої економічної зони. Проте ВЕЗ не будуть створені без чіткої операційної структури, правильного вибору місць і недостатнього фінансування. Якщо ВЕЗ буде створена без урахування зазначених раніше показників, її діяльність буде неефективною.

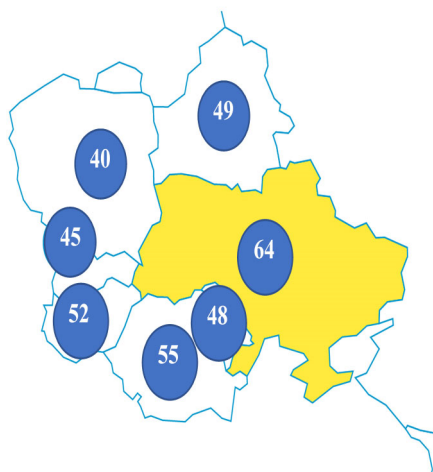

Рис. 5. Місце України та сусідніх держав за рейтингом легкості ведення бізнесу у 2020 р.

Джерело: побудовано авторами на основі [18].

Існує багато думок різних висококваліфікованих спеціалістів і науковців щодо зручності створення та функціонування ВЕЗ в Україні. Проте світовий досвід свідчить про перспективність цієї діяльності в інтеграції та розвитку країни в цілому. Для ВЕЗ в Україні потрібні базові інструменти. Слід зазначити, що створення та функціонування економічних зон може досягти повного результату за участю держави у фінансуванні.

На сучасному етапі неовов'язково формувати і приймати нормативно-правову базу, яка законодавчо регулюватиме створення і функціонування вільних економічних зон та не буде змінюватися протягом короткого періоду часу. Нинішня недостатність законодавчої бази, що регулює діяльність на територіях пріоритетного розвитку та в економічних зонах, — одна з основних причин того, чому іноземні інвестиції та очікувані масштаби зовнішньоекономічної діяльності не відбулися.

Висновки. Україна має потенціал для розвитку вільних економічних зон завдяки геополітичному та географічному положення, розвиненій транспортній інфраструктурі, природним і ресурсному потенціалу. Однак проблемами в цій сфері є недбалість держави, недостатнє фінансування, брак чіткої операційної структури і правильного вибору місць для розташування ВЕЗ.

Для створення і функціонування економічних зон потрібні базові інструменти, включаючи належне фінансування з боку держави. Хоча на сучасному етапі й не потрібно формувати нормативно-правову базу для регулювання діяльності вільних економічних зон, але це може знадобитися у майбутньому.

Світовий досвід свідчить про перспективність діяльності вільних економічних зон у процесі інтеграції та розвитку країни. Однак успішна реалізація цього потенціалу потребує уважного планування і виконання всіх необхідних етапів створення та розвитку ВЕЗ з урахуванням усіх факторів ефективності.

Література

1. Господарський Кодекс України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T030436>. [дата звернення: 19.04.2023]
2. Сошников А.О. Окремі питання дієвості спеціальних (вільних) економічних зон. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2018. Вип. 52. Т. 1. С. 166–168. [дата звернення: 19.04.2023]
3. Скиба М. Спеціальні економічні зони як інструмент активізації інвестиційно-інноваційної діяльності: теоретико-прикладний аспект. *Вісник Національної академії державно-го управління при Президентові України*. 2011. № 3. С. 129–137. [дата звернення: 19.04.2023]
4. Карлін М.І. Досвід функціонування спеціальних економічних зон у постсоціалістичних країнах та можливості його застосування в Україні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка». 2016. № 3(31). С. 126–132. [дата звернення: 21.04.2023]
5. Войцеховська Ю.В., Мавріна А.О., Войцеховська В.В. Спеціальні економічні зони: зарубіжний досвід та перспективи в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Проблеми економіки та управління. 2016. № 847. С. 42–48. [дата звернення: 21.04.2023]
6. Вороніна О.О. Досвід функціонування вільних економічних зон в Україні та перспективи їх подальшого розвитку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка». 2018. № 11(39). С. 24–29. [дата звернення: 25.04.2023]
7. Спеціальні економічні зони, їх класифікація та мета створення. URL: <http://moodle.nati.org.ua/mod/book/view.php?id=4523&chapterid=813> [дата звернення: 25.04.2023]
8. Сіденко В. Р. Вільні економічні зони. Енциклопедія Сучасної України: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. URL: <https://esu.com.ua/article-34580> [дата звернення: 25.04.2023]
9. Вільні економічні зони. *Вісник податкової служби України*. 2000. 17-18с. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/DG000669> [дата звернення: 25.04.2023]
10. Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» (із змінами та доповненнями) від 13.10.1992 № 2673-XII. URL: www.zakon.rada.gov.ua. [дата звернення: 25.04.2023]
11. Гусев Ю.В. Поняття спеціальних (вільних) економічних зон і територій пріоритетного розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 22/2015. С. 59–65. [дата звернення: 27.04.2023]
12. Мировая практика СЭЗ (по материалам World Economic Journal). URL: <http://daily-finance.ru/articles/2013-02-01/df/25280> [дата звернення: 27.04.2023]
13. Not so special. URL: <https://www.economist.com/news/leaders/21647615-world-awash-free-trade-zones-and-their-offshoots-many-are-not-worth-effort-not> [дата звернення: 30.04.2023]
14. Global Free Zones of the Year 2022 — Global winners. URL: <https://www.fdiintelligence.com/content/rankings-and-awards/global-free-zones-of-the-year-2022-81527> [дата звернення: 30.04.2023]
15. Офіційний веб-ресурс Держкомстату України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> [дата звернення: 30.04.2023]
16. Запитання Зеленського №2 про вільну економічну зону: світовий досвід. URL: <https://www.slovoudilo.ua/2020/10/20/infografika/ekonomika/zapytannya-zelenskoho-2-pro-vilnu-ekonomichnu-zonu-svitovyj-dosvid>. [дата звернення: 01.05.2023]

17. Спеціальні економічні зони: панацея для України чи невиправдана загроза. URL: <https://forumkyiv.org/uk/analytics/specialni-ekonomichni-zoni:-panaceya-dlya-ukrayini-chi-nevipravdana-zagroza> [дата звернення: 01.05.2023]
18. Easy access to relevant data on the position of Ukraine in key international indices. URL: <https://voxukraine.org/longreads/ratings/eng.html> [дата звернення: 01.05.2023]

References

1. Hospodarskyi Kodeks Ukrainy. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ T030436>. [Last accessed: 19.04.2023]
2. Soshnykov A.O. (2018). Okremi pytannia diievosti spetsialnykh (vilnykh) ekonomichnykh zon. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*. Vyp. 52. T. 1. S. 166–168. [In Ukrainian]. [Last accessed: 19.04.2023]
3. Skyba M. (2011). Spetsialni ekonomichni zony yak instrument aktyvizatsii investytsiino-innovatsiinoi diialnosti: teoretyko-prykladnyi aspekt. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavno-ho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*. № 3. S. 129–137. [In Ukrainian]. [Last accessed: 19.04.2023]
4. Karlin M.I. (2016). Dosvid funktsionuvannia spetsialnykh ekonomichnykh zon u postsotsialistychnykh krainakh ta mozhlyvosti yoho zastosuvannia v Ukraini. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. Serii «Ekonomika». № 3(31). S. 126–132. [In Ukrainian]. [Last accessed: 21.04.2023]
5. Voitsekhovska Yu.V., Mavrina A.O., Voitsekhovska V.V. (2016). Spetsialni ekonomichni zony: zarubizhnyi dosvid ta perspektyvy v Ukraini. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. *Problemy ekonomiky ta upravlinnia*. № 847. S. 42–48. [In Ukrainian]. [Last accessed: 21.04.2023]
6. Voronina O.O. (2018). Dosvid funktsionuvannia vilnykh ekonomichnykh zon v Ukraini ta perspektyvy yikh podalshoho rozvytku. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. Serii «Ekonomika». № 11(39). S. 24–29. [In Ukrainian]. [Last accessed: 21.04.2023]
7. Spetsialni ekonomichni zony, yikh klasyfikatsiia ta meta stvorennia. URL: <http://moodle.nati.org.ua/mod/book/view.php?id=4523&chapterid=813> [In Ukrainian]. [Last accessed: 21.04.2023]
8. Sidenko V. R. Vilni ekonomichni zony. Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 2005. URL: <https://esu.com.ua/article-34580> [In Ukrainian]. [Last accessed: 21.04.2023]
9. Vilni ekonomichni zony. (2000). Visnyk podatkovoi sluzhby Ukrainy. 17-18 s. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/DG000669> [In Ukrainian]. [Last accessed: 21.04.2023]
10. Zakon Ukrainy «Pro zahalni zasady stvorennia i funktsionuvannia spetsialnykh (vilnykh) ekonomichnykh zon» (iz zminamy ta dopovnenniamy) vid 13.10.1992 № 2673-XII. URL: www.zakon.rada.gov.ua. [Last accessed: 21.04.2023]
11. Husiev Yu.V. (2015). Poniattia spetsialnykh (vilnykh) ekonomichnykh zon i terytorii priorytetnoho rozvytku. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. № 22. S. 59–65. [In Ukrainian]. [Last accessed: 27.04.2023]
12. Myrovaia praktyka SEZ (po materyalam World Economic Journal). URL: <http://daily-finance.ru/articles/2013-02-01/df/25280> [Last accessed: 27.04.2023]
13. Not so special. URL: <https://www.economist.com/news/leaders/21647615-world-awash-free-trade-zones-and-their-offshoots-many-are-not-worth-effort-not> [Last accessed: 30.04.2023]
14. Global Free Zones of the Year 2022 — Global winners. URL: <https://www.fdiintelligence.com/content/rankings-and-awards/global-free-zones-of-the-year-2022-81527> [Last accessed: 30.04.2023]

15. Ofitsiyni veb-resurs Derzhkomstatu Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> [Last accessed: 30.04.2023]
16. Zapytannia Zelenskoho №2 pro vilnu ekonomichnu zonu: svitovyi dosvid. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/10/20/infografika/ekonomika/zapytannya-zelenskoho-2-pro-vilnu-ekonomichnu-zonu-svitovyj-dosvid>. [In Ukrainian]. [Last accessed: 01.05.2023]
17. Spetsialni ekonomichni zony: panatseia dlia Ukrainy chy nevypravdana zahroza. URL: <https://forumkyiv.org/uk/analytics/specialni-ekonomichni-zoni:-panaceya-dlya-ukrayini-chi-nevipravdana-zagroza> [Last accessed: 01.05.2023]
18. Easy access to relevant data on the position of Ukraine in key international indices. URL: <https://voxukraine.org/longreads/ratings/eng.html> [Last accessed: 01.05.2023]